

ження судових рішень, то наукове дослідження цієї теми не викликає сумнівів у своїй актуальності і потребі вивчення.

Ключові слова: цивільний процес, перегляд рішень суду першої інстанції, інститут апеляції, суди першої інстанції, апеляційні суди України.

Анотація

Илюпол И. М. Правовая природа института апелляционного обжалования решений суда первой инстанции. — Статья.

Поскольку 18 марта 2004 г. был принят новый Гражданский процессуальный кодекс Украины, то вопросы теоретического, законодательного и правоприменительного характера, связанные с апелляционным обжалованием решений суда первой инстанции, подлежат подробному исследованию. Правовой институт апелляционного обжалования в гражданском процессе является новым для нашей правовой системы, которой до недавнего времени была вообще неизвестна дефиниция апелляционного обжалования, а потому их современный анализ является весьма важным. В связи с тем, что решение этих проблем имеет не только научно-теоретическую значимость, но и играет весомую роль в жизни каждого гражданина, поскольку речь идет об уровне обеспечения его прав с помощью института апелляционного обжалования судебных решений, то научное исследование этой темы не вызывает сомнений в своей актуальности и потребности изучения.

Ключевые слова: гражданский процесс, пересмотр решений суда первой инстанции, институт апелляции, суды первой инстанции, апелляционные суды Украины.

Summary

Илюпол И. М. Legal Essence of the Institute of Appeal for the Court of First Instance Decisions. — Article.

Due to the adoption of a new Civil Procedure Code of Ukraine on March 18, 2004, the issues of the theoretical, legal and law enforcement nature, dialed with the appeal for the court of first instance decisions should be closely investigated. Legal Institute of appeal in civil proceedings is new for legal system, even the definition of appeal was unknown for it until recent times, that is why their current analysis is so important. Due to the fact that the solution of these problems has not only scientific and theoretical significance, but also plays an important role in the each citizen's life, as it also provides the level of his rights ensuring by means of the institute of the court decisions appeal, so the scientific research on this theme cause no any doubts to it's relevance of scientific research.

Keywords: civil proceedings, reviewing the decisions of the court of first instance, institute of appeal, courts of first instance, Ukrainian courts of appeal.

УДК 347.91/95(477).001.362

О. Рубля

АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ ТА АНАЛОГІЯ ПРАВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

В ст. 6 Конституції України передбачено: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України» [1].

Побудова правової держави, демократизація всіх сфер життя нашого суспільства супроводжуються зміцненням судової влади. Світовий досвід підтверджує, що правова держава може існувати тоді, коли в країні функціонує силь-

на та незалежна судова влада. Основне призначення судової влади полягає в забезпеченні демократичних принципів, гарантуванні захисту основних прав та свобод людини, зміцненні авторитету права та розкритті його потенціалу.

На сьогодні актуальною для нашої держави є глибока та всебічна модернізація цивільного судочинства з надходженням для цього ресурсів та створенням механізмів їх застосування. При цьому особливого значення набуває питання, пов'язане з переходом країни на євроінтеграційний шлях розвитку. Для успішного здійснення процесів модернізації цивільного судочинства, важливого значення набувають питання аналогії закону та аналогії права в цивільному процесі України.

Мета статті полягає в аналізі впливу аналогії закону та аналогії права на процес правотворчості і динаміку судочинства в цивільних справах з позиції сучасного цивільного-процесуального законодавства, потреб судової практики та існуючих поглядів у науці цивільного процесуального права.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано таке завдання: дослідити особливості застосування аналогії закону та аналогії права в цивільному процесі України.

Науково-теоретичною базою є наукові роботи видатних вчених теретиків-цивілістів та процесуалістів: С. С. Алексєєв, С. Н. Братусь, А. Б. Венгеров, С. Л. Зівс, М. І. Козюбра, М. Н. Марченко, В. С. Нерсисянц, П. М. Рабінович, Л. С. Явич, М. С. Авдюкова, В. М. Жуйкова, А. А. Мельнікова, В. М. Семенова, М. К. Треушнікова, В. М. Шерстюка, Я. Ф. Фархтдінова, В. М. Щеглова, В. В. Яркова та інших.

Дослідження здійснене на основі системного підходу з використанням як загальнонаукових, так і спеціально-наукових методів:

- структурного та логіко-правового аналізу;
- формально-юридичного;
- системно-структурного;
- методу компаративного аналізу.

Можливість застосування аналогії в цивільному судочинстві, як правило, не заперечується, оскільки більшість правознавців (В. І. Авдюков, А. Т. Боннер, Е. Ш. Кемурія, Л. Ф. Лісницька, А. А. Мельников, В. К. Пучинський) визнають, що це не суперечить інтересам законності [2]. Однак в літературі можна зустріти і протилежну думку (Н. А. Власенко, П. Я. Трубніков, Ю. Х. Калмиков) [3], згідно з якою застосування аналогії в межах процесуального права веде до ігнорування принципу законності [4], порушення жорсткої процесуальної форми [5]. Інші, не заперечуючи можливість застосування процесуальної аналогії, допускають лише аналогію цивільного процесуального закону, але не права [6].

Процесуальні норми повинні забезпечувати оптимальні умови правового регулювання та несуть основне навантаження нормативного способу зміцнення законності, забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян і організацій. Очевидно, що сьогодні неможливо лише за змістом матеріальних галузей права судити про демократичність правової системи. Досить згадати ра-

дянський період з його формально демократичним законодавством, проголошенням прав і свобод особистості. Справжнє обличчя правової системи, спрямованість її на всемірне забезпечення і захист прав і свобод особистості визначається не стільки їх кількістю, закріпленою в законодавстві, скільки реальністю демократичного механізму їх здійснення. Таким чином, однією з основних умов виконання поставлених перед судовою владою завдань є наявність ідеального процесуального механізму. У судді на столі повинен лежати такий деталізований Цивільний процесуальний кодекс, який би відповідав на всі виникаючі в нього питання.

Судові рішення мають відповідати критеріям юридичної визначеності та однаковості практики. Цього необхідно досягати незалежно від якості законодавства, яке, не виключено, може бути нечітким, суперечливим або таким, що містить прогалини. Суд, застосовуючи положення закону, повинен урахувати цілі та намір законодавця, інтерпретувати його, виходячи з принципу верховенства права.

Фактично ці положення концепції вже реалізуються в певній мірі в ч. 8 ст. 8 ЦПК. Якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого — суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права) і далі забороняється відмова у розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини [7].

Необхідність у застосуванні аналогії (закону або права) обумовлена неповнотою в чинному законодавстві, вираженою у відсутності конкретного нормативного припису відносно фактичних обставин, що перебувають у сфері правового регулювання.

Слід зазначити, що прогалини в праві завжди були, є й будуть навіть у найбільш стабільних законодавчих системах, оскільки об'єктивно неможливо передбачити все, що вимагає правового регулювання. Крім того, матеріальне право, що передбачає судовий порядок захисту прав, розвивається значно швидше процесуального права. Законодавець не встигає вчасно внести виправлення і доповнення в цивільний процесуальний закон.

Прогалини в цивільному процесуальному законі повинні заповнюватися шляхом правотворчості компетентними державними законодавчими органами. Однак варто також мати на увазі, що суд не може відмовити в правосудді, пославшись на відсутність процесуальної норми, що регулює провадження по даній категорії справ (ч. 8 ст. 8 ЦПК), і тоді він зіштовхується із проблемою розгляду й вирішення справи при відсутності відповідних норм права. У цьому випадку він приймає рішення на основі аналогії закону або за аналогією права.

При аналогії закону складається така ситуація:

- а) є відносини, що вимагають правового регулювання;
- б) відсутні процесуальні норми, що регламентують ці відносини;
- в) є процесуальні норми, що передбачають регламентацію подібних відносин.

Розглянемо матеріали практики. Так, у квітні 2007 р. до Ямпільського районного суду Сумської області було подано заяву про видачу судового наказу

БАТ «Державний ощадний банк України» про розірвання кредитного договору, укладеного з Г., та стягнення з нього, а також із П. та Ф. (з двома останніми особами було укладено договір поруки) солідарно суму несплаченого кредиту, процентів та пені. Суд видав три окремі судові накази щодо кожної з осіб.

До Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області було подано заяву ЗАТ КБ «ПриватБанк» про видачу судового наказу про розірвання договору, укладеного з Б., та стягнення з боржника суми заборгованості за договором та судових витрат. Ухвалою від 11 червня 2007 р. суд відмовив у прийнятті цієї заяви.

Єнакіївський міський суд Донецької області розглянув заяву про видачу судового наказу ЗАТ КБ «ПриватБанк» про стягнення суми заборгованості з Ш. та розірвання кредитного договору. Суд задовольнив вимоги частково, видавши 3 січня 2006 р. судовий наказ про стягнення з боржниці грошової суми, а вимогу щодо розірвання договору залишив поза увагою.

Подання подібних заяв створює умови для формування суперечливої практики, оскільки у ЦПК встановлено лише дві альтернативи на стадії прийняття заяви про видачу судового наказу: відмова у прийнятті такої заяви та видача судового наказу. З одного боку, за умови включення до заяви вимоги, що не підлягає розгляду у наказному провадженні, наявні підстави для відмови у її прийнятті відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 100 ЦПК, що, у свою чергу, згідно з ч. 2 ст. 101 ЦПК унеможливує повторне звернення з такою самою заявою. З другого боку, суд не має права задовольнити таку заяву в повному обсязі.

Розділом II ЦПК не передбачено можливості часткового задоволення заяви про видачу судового наказу. Однак видається, що застосування у такому випадку згідно з ч. 8 ст. 8 ЦПК аналогії закону щодо часткового задоволення позовної заяви (п. 4 ч. 1 ст. 215) є найбільш виправданим, оскільки відповідає меті та змісту цивільного процесуального законодавства і розд. II зокрема і при цьому не порушує прав та інтересів осіб [8].

Дуже часто настання юридичних наслідків пов'язане виключно з наявністю обставин, прямо передбачених законом. У даному випадку безперечним є те, що аналогія права і закону недопустима щодо застосування норм, які передбачають процесуальні санкції. Виключення застосування аналогії в даному випадку є важливою гарантією захисту прав особистості [9].

Отже, питання про введення аналогії до процесуального права неоднозначне та потребує додаткового дослідження. Це пов'язано з тим, що вся діяльність судів повинна здійснюватися на підставі законності, демократичних принципів правосуддя, охорони прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави. Аналогія в процесі може бути небезпечна і згодом вимагатиме більш детального опрацювання в законі.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Мельников А. А. Советский гражданский процессуальный закон / А. А. Мельников. — М., 1973. — С. 136; Пучинский В. К. О единообразии толкования и применения основ гражданского судопроизводства // Советское государство и право. — 1972. — № 4. — С. 48–49.

3. Трубников П. Я. Вопросы гражданского процесса в практике Верховного Суда СССР / П. Я. Трубников. — М., 1979. — С. 19; Калмыков Ю. Х. Современные тенденции развития правоприменительной практики по гражданским делам // ССРН — Австрия. Проблемы гражданского и семейного права. — М., 1983. — С. 36.
4. Авдюков М. Г. Принцип законности в гражданском судопроизводстве / М. Г. Авдюков. — М., 1970. — С. 183.
5. Авдюков М. Г. Принцип законности в гражданском судопроизводстве // Тезисы докладов и научных сообщений на межвузовской теоретической конференции на тему: «Роль права в развитии социалистической экономики и демократии на современном этапе». — М., 1966. — С. 74.
6. Бутнев В. В. Судебная реформа и совершенствование правосудия по гражданским делам // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражданском судопроизводстве: материалы Всерос. науч.-практ. конф. — М., 2001. — С. 261.
7. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–41, 42. — Ст. 492.
8. Практика розгляду судами цивільних справ у наказному провадженні [Електронний ресурс] // Верховний Суд України. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/>
9. Колодова О. В. Допустимість застосування процесуальної аналогії [Електронний ресурс] // Верховний Суд України. — Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=420

Анотація

Рубля О. С. Аналогія закону та аналогія права в цивільному процесі України. — Стаття.

У статті розкрито питання аналогії закону та аналогії права в цивільному процесі України, оскільки розбудова судової системи, її докорінне реформування вплинули на цивільно-процесуальне законодавство України та потребують подальшого розвитку.

Ключові слова: цивільний процес, аналогія закону, аналогія права, процесуальні норми.

Аннотация

Рубля О. С. Аналогия закона и аналогия права в гражданском процессе Украины. — Статья.

В статье раскрыты вопросы аналогии закона и аналогии права в гражданском процессе Украины, поскольку преобразование судебной системы, ее коренное реформирование повлияли на гражданско-процессуальное законодательство Украины и предполагают его дальнейшее развитие.

Ключевые слова: гражданский процесс, аналогия закона, аналогия права, процессуальные нормы.

Summary

Rublya O. S. The Analogy of Law and Analogy Right in Civil Proceedings Ukraine. — Article.

The article deals with similar issues of law and similar rights in civil proceedings in Ukraine, because the transformation of the judicial system, its fundamental reform affected the civil procedural legislation of Ukraine and suggest its further development.

Keywords: civil procedure, the analogy of law, the analogy right, procedural norms.